

Таким чином, інтегроване навчання, як складова соціально-педагогічної підтримки дітей з особливими потребами – це педагогічна філософія, яка базується на вірі, що кожна аномальна дитина може і повинна бути повноправним членом її шкільної спільноти.

Література

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. наук. праць. / За заг. ред. П.М. Таланчука, Г.Ф. Нікуліної. – К.: Ун-т “Україна”, 2004. – Вип. I (3). – 574 с.
2. Безпалько О.В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді. Теоретико-методичні основи: Монографія. – К.: Науковий світ, 2006. – 363 с.
3. Зверева І.Д., Коваль Л.Г. Соціальна педагогіка як основа соціальної роботи / Довіра і надія. – К., 1994. – №5. – 34 с.
4. Кальченко К.О. Проблеми навчання студентів з інвалідністю у вищих навчальних закладах // Любомира. – 2003. – №1/2. – С. 19-23.
5. Шевцов А.Г. Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я. /Монографія/. – К.: Соціосфера, 2004, – 200 с.
6. Disabled Persons Unit Coordination and Sustainable Development United Nations: New York: USA 1994. – 83 p.
7. Leary T., Coffey I. Interpersona /Diagnosis/ Theories of Personality Investigation. New York, 1969. – p. 73 – 96.

УДК 37(09)(477)

Бутенко О.Г.

ПОВАГА ДО БАТЬКІВ ЯК ВИХОВНА ПРОБЛЕМА В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

***Анотація.** Важливим аспектом розвитку теорії українського дошкільця є історико-педагогічний. У статті висвітлюється проблема виховання до батьків у контексті психолого-педагогічної науки. Здійснено загальний аналіз останніх досліджень з проблеми, обґрунтовано її актуальність і практичну значущість.*

***Аннотация.** Важным аспектом развития теории украинского дошкольного воспитания является историко-педагогический. В статье освещается проблема воспитания к родителям в контексте психолого-педагогической науки. Осуществлен общий анализ последних исследований по проблеме, обоснованно ее актуальность и практическую значимость.*

***Annotation.** A very important aspect of the development of Ukrainian pre-school theory is historical a pedagogical combined. The last data of the research have been deeply analysed. The actuality and practical importance of the problem have been substantiated.*

Сучасна сім'я, відчувши на собі процеси деформації і соціальної корозії кінця ХХ та початку ХІХ ст., зазнала глибокої кризи. З кожним роком спостерігається все глибша руйнація усталених морально-етичних норм життєдіяльності родини: зростання нестабільності шлюбу; посилення конфліктності взаємин між подружжям, між батьками та дітьми; зниження народжуваності; ігнорування батьківських обов'язків тощо. У зв'язку з цим набирає актуальності проблема виховання шанобливого ставлення до матері у дітей старшого дошкільного віку.

Розглядаючи проблеми виховання підростаючого покоління, ми знову і знову звертаємось до витоків духовної діяльності наших пращурів. Адже, не осягнувши минулого, не вивчивши закономірностей розвитку елементів духовності українського етносу, ми не зможемо в повній мірі усвідомити внутрішній світ сучасної людини. Зважаючи на це, при написанні статті, ми ставили за мету простежити, як віддзеркалено ідеї виховання поваги до батьків у досвіді видатних діячів минулого.

Сьогодні психолого-педагогічна наука має вагомий напрацювання з проблеми сімейного виховання. Аналіз наукових джерел засвідчив, що різноманітні параметри виховного впливу родини на дитину вивчає багато сучасних учених. Зокрема проблеми психології родинних взаємин, ефективності сімейного виховання висвітлено у працях І. Беха, Л. Божович, М. Боришевського, Т. Зелінської, І. Кона, Л. Орбана та ін. Питання діяльності інституту батьківства в оновленому українському суспільстві, сутності і закономірностей взаємодії батьків і дітей стали предметом наукових розвідок Т. Алексеєнко, О. Докукіної, З. Зайцевої, К. Журби, Т. Кочубей, Т. Кравченко, Л. Повалій, В. Постового, О. Хромової, О. Ярошинської та ін. Моральних аспектів підготовки школярів та молоді до виконання батьківських і материнських функцій торкаються А. Антонова, В. Бойко, Т. Гурко, З. Зайцева, Є. Ілляна, О. Кононко, Р. Лемехова, Д. Луцик, М. Машовець та ін.

Проблема виховного потенціалу родини завжди турбувала людство. Перші концепції, що охоплюють проблеми виховання маленьких дітей, сягають своїм корінням ще в рабовласницьку епоху, коли, після розпаду первіснообщинного ладу, почав формуватися новий історичний тип освіти.

Вагомим значенням родині як виховній інстанції надавав давньокитайський мислитель Конфуцій. Саме сім'ю він уважав моделлю суспільства. В ученні Конфуція знаходимо думки про те, що стосунки батьків і дітей повинні бути пройняті людинолюбством, добротою, високою моральністю. Поділяли думки Конфуція щодо особливого виховного впливу дорослих на дитину і давньоримські мислителі Квінтіліан і Плутарх. Так, Плутарх уважав неприпустимими жорстокі покарання дітей, зазначаючи, що бити дитину – те саме, що піднімати руку на святиню.

В історико-педагогічній спадщині освітніх, культурних та церковних діячів часів Київської Русі (І. Златоуст, Іларіон, Нестор, Феодосій Печерський, Володимир Мономах та ін.) репрезентується ідея сімейного виховання, і на її основі формування у молоді таких моральних рис, як пошана до батьків, повага до старості; почуття милосердя, вдячності; слухняність, ввічливість тощо. Неабиякого значення в їх творах надавалося охороні материнства і дитинства (необхідності пильного догляду за немовлятами, покарання за погане ставлення до матері тощо), підвищення відповідальності батьків за родинне виховання дітей. Найвищим досягненням педагогічної думки Київської Русі є “Повчання” Мономаха, у якому обґрунтовано роль прикладу батьків у вихованні підростаючого покоління. Це, безперечно, перший підручник для батьків з сімейного виховання.

Досить помітним явищем у подальшому розвитку родинного виховання є доба українського бароко. Певно, слід згадати найвизначніших представників просвітнього руху XVIII ст.: І. Максимовича, О. Кроковського, С. Яворського, Ф. Прокоповича, М. Козачинського, Г. Кониського, Г. Сковороду, Я. Козельського, В. Каразіна, А. Прокоповича-Антонського, І. Тимківського та ін., які вважали, що першими вихователями дітей мають бути батьки.

Значне місце у своїх творах просвітники-демократи відводили проблемі виховання у молоді поваги до батьків, слухняності, милосердя та бажання робити добро, зазначаючи, що життя людини напряму залежить від характеру виховання. Вони обстоювали думку про те, що батьки повинні виховувати своїх дітей у дусі моральності, даючи їм правильне розуміння добра і зла. Великого значення надавалося освіті й вихованню жінки-матері – першої виховательки дитини, адже дитина тільки тоді отримає добре виховання, коли грамотною й освіченою буде її мати.

Прослідковуючи розвиток проблеми в історичній ретроспективі, вважаємо за доцільне детальніше зупинитися на постаті видатного філософа-просвітителя, гуманіста, поета і педагога Г. Сковороди, який надавав першорядного значення сімейному вихованню, передаючи свої етичні погляди через байки та притчі, у яких розкриваються стосунки між батьками і дітьми, наголошується на вихованні почуття вдячності та вмінні задовольнятися малим. Він вважає, що невдячна, або аморальна людина не може бути добродісною, не зможе дарувати доброту.

Історичні факти, народна мудрість, художня література стверджують, що саме родинне виховання утверджувало найпочесніший статус батьківської та материнської народної педагогіки. Козацька сім'я відзначалася демократизмом, рівноправністю чоловіка і жінки. У козацькій сім'ї панував культ Батька та Матері. Дружина займалася вирішенням сімейно-побутових питань, а чоловік мав створити їй психологічний комфорт. Такий уклад сімейних відносин позитивно впливав на виховання як хлопчиків, так і дівчаток.

Досліджуючи виховні традиції, що склалися у XIX ст., звернемося до славних імен українських національних геніїв К. Ушинського [12], Т. Шевченка [15], Лесі Українки, І. Франка [13], які, прихильно ставлячись до сімейного виховання, вважали, що воно не може бути повноцінним без використання кращих надбань народної педагогіки.

К. Ушинський, приділяючи вагомому значенню ідеям народності, повазі до особистості вихованця, був переконаний, що весь досвід, набутий суспільством, вся його духовна мудрість, усі громадянські ідеали передаються дітям через сім'ю. Він підкреслював важливість доброзичливих взаємин між батьками й дітьми, дружби, любові, взаємної поваги між ними. Він також указував на те, що батьки мають бути взірцем для своїх дітей, закладаючи перші паростки їхніх майбутніх успіхів або невдач.

І. Франко та Леся Українка, поділяючи думки Т. Шевченка, у вихованні дітей належну увагу надавали авторитету батьків, особливо матері. У сім'ї мають панувати лагідність, взаємна щирість та доброзичливість.

Навіть у 20-ті роки, коли через економічні труднощі поширювалися теорії відмирання сім'ї як соціального інституту, були педагоги, котрі приділяли значну увагу питанням сімейного виховання, розглядаючи родину як основний виховний інститут, що несе відповідальність за виховання дитини як корисного члена суспільства. Це такі педагоги, як Г. Ващенко [1], В. Зеньковський [2; 11], П. Лесгафт, Н. Лубенець [4], Т. Лубенець [4], І. Огієнко [11], С. Русова [4] та ін., які визначили мету і завдання виховання дітей у сім'ї, заклали підвалини сімейного виховання дітей дошкільного віку як наукового напрямку. У педагогічних поглядах і переконаннях цих діячів знайшли своє втілення ідеї національного дошкільного виховання. Вони надавали виняткового значення родинному вихованню і особливо ролі матері, яка є природною вихователкою своїх дітей.

Розглядаючи родину як осередок морального виховання, видатний педагог Г. Ващенко зазначає, що виховання підростаючого покоління має носити гуманістичний характер, притаманний українському народу: "Проживши досить довгий час на селі, я дуже мало знаю випадків занадто суворого, а тим більше жорстокого поводження батьків з дітьми, і в той же час діти з пошаною ставились до батьків і старих" [1, 145].

Розвиток теорії сімейного виховання знаходить своє відображення і у педагогічній спадщині А. Макаренка. У становленні своїх поглядів на родину педагог пройшов довгий і суперечливий шлях: від підтримки теорії відмирання сім'ї і пропаганди поширення мережі дитячих будинків, як основних закладів виховання у 20-х роках, до представлення унікальної системи сімейного виховання у середині 30-х років. Актуально звучать сьогодні ідеї А. Макаренка щодо формування колективістських відносин у сім'ї, піднесення батьківського авторитету, поваги до батьків, збагачення методів і засобів сімейного впливу на вихованців, формування гармонійної особистості дитини. Цінними є думки педагога щодо питання батьківського самовиховання, оскільки батьки мають вплив на своїх дітей постійно, навіть коли відсутні. А. Макаренко засуджував батьків, які виконують усі забаганки дітей, вказуючи на те, що потрібно виховувати у своїх дітей розумні потреби. Він уважав, що "...виховання дітей – найважливіша галузь нашого життя. ...Наші діти – це майбутні батьки і матері, вони теж будуть вихователями своїх дітей. ...Наші діти – це наша старість. Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це – наші сльози, це – наша провина перед іншими людьми, перед усією країною" [14, 423]

Значний внесок у розв'язання проблеми сімейного виховання зробив видатний педагог В. Сухомлинський. У своїх численних працях він довів безперечне значення виховного

впливу сім'ї, її звичаїв на становлення особистості дитини. Сім'ю педагог розглядав як головний осередок морального виховання дитини, зазначаючи, що дитина багато в чому стане такою, яка у неї мати, яка її родина: “Дитина – дзеркало сім'ї: як у краплі води відбивається сонце – так у дітях відбиваються моральна чистота матері й батька” [9, 29].

За В. Сухомлинським, центром української сім'ї є мати, з якої починається дитячий світ: “Перше, з чого починається пізнання світу дитиною, – це ласкава материнська усмішка, тиха колискова пісня, добрі очі, лагідні обійми. Якби світ весь час дивився в душу дитини ласкавими очима матері, якби все, що пізніше зустрине на своєму життєвому шляху дитина, було таким добрим і лагідним, як добра мати, – в світі не було б ні горя, ні злочинів, ні трагедій...” [10, 160]. Взаємовідносини у родині стають для дитини прикладом для наслідування або ж трагедією дитинства, що в подальшому відобразиться на всьому житті.

Отож, спираючись на наукові дослідження, проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, ми дійшли висновку, що проблема виховання поваги до батьків хвилювала людство завжди. Не втратила вона своєї актуальності й сьогодні. Основними суб'єктами виховання виступають батьки, які мають зрозуміти, що основною метою виховання та освіти має стати формування високоморальної, добропорядної та чесної особистості. Обов'язок батьків – не лише дати життя, а й виховати гідних людей.

Незважаючи на всі соціально-економічні негаразди нашого суспільства, на недооцінення ролі сім'ї в умовах українського відродження, родина буде виконувати свою місію, дану їй Богом: народжувати й виховувати дітей, і залишиться осередком людяності, безкорисливості та мудрості.

Досліджувана проблема не висвітлює всіх аспектів сімейного виховання. До подальших напрямків вивчення вважаємо за доцільне віднести пошук і конкретизацію шляхів відродження сім'ї як соціокультурного та етнічного феномену третього тисячоліття.

Література

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. – Бюфало-Мюнхен, 1957. – С. 145-146.
2. Зеньковский В.В. Психология детства. – Екатеринбург: Деловая книга, 1995. – 347 с.
3. Основи національного виховання: Концептуальні положення / За заг. ред. В.Г. Кузя, Ю.Д. Руденка, З.О. Сергійчука. – Умань, 1993. – 109 с.
4. Попиченко С.С. Развитие теории и практики дошкольного воспитания в Украине (конец XIX – начало XX ст.): Монография. – К.: Наук. світ, 2001. – 255 с.
5. Постовий В.Г. Сучасна сім'я та її педагогіка. – К., 1994. – 63 с.
6. Сковорода, Григорій. Твори: У 2 т. – К.: ТОВ “Видавництво “Обереги”, 2005. – 2-е вид., виправ. (Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії; Т. 6). – 280 с. (Парал. тит. арк. англ. Т. 2).
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – Т. 5. – Статті. – К.: Рад. школа, 1977. – 639 с.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 3: Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – К.: Рад. школа, 1977. – 670 с.
9. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.
10. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посібник / За ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – С. 149-255.
11. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посібник / За ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 552 с.
12. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. – К.: Рад. школа, 1983. – Т. 1: Теоретичні проблеми педагогіки. – 488 с.
13. Франко І. Педагогічні статті і висловлювання / Упор. доц. О.Г. Дзевєрін. – К.: Рад. школа, 1960. – 298 с.
14. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навч. посіб. / Від упорядників, вступні нариси та упорядкув. З.Н. Борисової, В.У.Кузьменко; За заг. ред. З.Н. Борисової. – К.: Вища шк., 2004. – 511 с.: іл..
15. Шевченко Т.Г. Кобзар / Вступ. ст. О. Гончара. Приміт. Л. Кодацької. – К.: Дніпро, 1985. – 640 с. (Вершини світового письменства, том 50).